

Kosztolányi Dezső Elbeszélői Világa

I. Alkotói hitvallás és alapállás

- **Költői hitvallás:** *Homo aestheticus* (a szépséget és művészetet központba állító ember).
- **Világszemlélete:** Kosztolányi nem rejtvénynek, hanem **rejtélynek** tartotta az életet. Schöpflin Aladár szerint nála „egy rész örökké megfejthetetlen marad”.
- **Kései korszak (1920-as, 30-as évek):** Az esztétizáló szemlélet mellett megjelenik a részvét és a morális kérdések (bár nem válik „népnevelővé”, mint Ady vagy Babits).

II. Az Esti Kornél-ciklus (1933, 1936)

Ez Kosztolányi prózájának csúcsa. Nem hagyományos regény, hanem novellafüzér.

1. Esti Kornél alakja

- **Doppelgänger (hasonmás/alteregó):** Esti a szerző „másik énje”.
 - **Az elbeszélő:** A jól nevelt, polgári, felelősségteljes író.
 - **Esti Kornél:** A gátlástan, lázadó, ösztönös én, aki kimondja a tiltott gondolatokat.
- **Jellemzői:** Paradox (ellentmondásos) figura. Egyszerre van benne:
 - Életvágy és halálfelelem.
 - Közöny és mély részvét.
 - Gőg és alázat.
- **Lázadása:** A polgári álerkölcse ellen lázad. Tanácsa: „azok pártján legyek, akiket a többség leköp”.

2. Szerkezet és stílus

- **Töredékesség:** Esti kérése a közös könyv kapcsán, hogy az műfajilag maradjon töredék (ne „csirizeljék össze” bárgyú mesével), mert az élet is ilyen.
- **Nyelv:** Nyelvi bravúrok, játékosság. A nyelv nemcsak eszköz, hanem téma is (pl. *Omelette à Woburn* – az idegenség érzése a nyelvi korlátok miatt).

III. Kiemelt Novellák Elemzése

1. A fürdés (1925) – A bűntudat novellája

- **Alaphelyzet:** Suhotai (az apa) nyaral a családjával. Zsarnoki, de bizonytalan apafigura.
- **Kulcsmotívumok:**
 - **Hőség és fény:** „Fehéren sütött a nap” – a tragédia nem sötében, hanem vakító fényben történik (elltentét).
 - **Csónak:** Fölösleges tárgy a történetben, de szimbolikusan Charon (a halál révészé) ladikját idézi.
 - **Időkezelés:** A mérhető (óra szerinti) idő és a megélt (belőlő) idő ellentéte (Bergson-i időfelfogás).
- **Cselekmény:** Az apa kényszeríti fiát, Jancsit, hogy ugorjon a vízbe, bár a fiú fél. A fiú meghal. Az apa nem akarta a gyilkosságot, de tudattalan agressziója okozta azt.

2. A kulcs (1932) – Beavatástörténet

- **Téma:** A gyermeki illúziók elvesztése, találkozás a rideg felnőttvilággal.
- **Cselekmény:** A kisfiú (Pista) beviszi a kulcsot apjának a hivatalba.
- **Konfliktus:** Otthon az apa hatalmas úrnak tűnik, de a hivatalban a fiú rájön, hogy apja jelentéktelen, megalázott figura (a „labirintusszerű” folyosókon alig találja).
- **Lélektan:** A fiú szégyent és csalódást érez, „lelepleződik” előtte az apa esendősége.

3. Paulina (1929) – Példázat az igazságról

- **Helye:** Latin arcélek ciklus (ókori környezet) .
- **Cselekmény:** Paulinát, a konyhalányt ártatlanul vádolják lopással. Ő hisztériusan kiabál, harap, küzd az igazáért.
- **A filozófiai vita (Költő vs. Bölcs):**
 - A Bölcs szerint Paulina viselkedése nevetséges, mert nincs esélye a hatalommal szemben.
 - A Költő (Rufus) szerint Paulina lázadása **fenséges**, mert a kiáltással eléri, hogy az igazság ügye fennmaradjon.
- **Üzenet:** Az igazságért való kiállás akkor is érték, ha eredménytelen.

4. Caligula – A szerepjátszás drámája

- **Téma:** A kényszerű szerepjátszás torzítja a személyiséget.
- **Elemzés:** Caligulának gyermekként színlelnie kellett, hogy túlélje a véres udvari intrikákat. Felnőttként (császárként) sem tud kilépni ebből a szerepből, az álarcról ráragadt.

IV. Összegzés: A Kosztolányi-világ kulcsszavai

- **Sárszeg:** A vidéki, poros, kilátástan magyar valóság szimbóluma (*Pacsírta*, *Aranysárkány*).
 - **Részvét:** A „Bús pesti nép” és a kiszolgáltatottak iránti empatia.
 - **Lélektan:** Freud hatása (tudattalan ösztönök, pl. *Fürdés*, *Édes Anna*).
-

Ellenőrző Tesztsor (Gyakorláshoz)

Kérdések:

1. Mi Kosztolányi ars poeticája (latin kifejezés)?
 2. Ki volt Kosztolányi „alteregója” a novelláiban?
 3. Mi a *Fürdés* című novella központi szimbóluma, amely a túlvilági utazásra utal?
 4. Milyen ellentét jelenik meg a *Paulina* című novellában a két megfigyelő (Költő és Bölcs) között?
 5. Melyik város neve jelöli a vidéki elmaradottságot Kosztolányi regényeiben (pl. *Pacsírta*)?
 6. Miért különleges az *Esti Kornél* szerkezete? (Mi a műfaja?)
 7. Hogyan kapcsolódik a „kulcs” motívuma a kisfiú csalódásához *A kulcs* című novellában?
 8. Mi okozta Caligula torz személyiségeit a novella szerint?
-

Megoldókulcs:

1. *Homo aesteticus*.
2. *Esti Kornél*.
3. A csónak (*Charon ladikja*).
4. A Bölcs szerint a lázadás nevetséges/hiábavaló, a Költő szerint fenséges és szükséges.
5. Sárszeg.
6. Novellafüzér (*laza* szerkezet), töredékes jellegű.
7. A *kulcs* beviteli során a fiú belép az apa "birodalmába", ahol rájön, hogy apja nem hatalmas úr, hanem jelentéktelen hivatalnok (illúzióvesztés).
8. A gyermekkor kényszerű szerepjátszás (hogy túlélje a veszélyeket), ami később ráragadt.

Tipp a dolgozathoz: Ha esszét írsz, mindig emeld ki, hogy Kosztolányi nem ítélezik a hősei felett, hanem **megérteni** próbálja őket (lélektani ábrázolás).